

PEYAMİ SAFA ÜZERİNE

Yrd. Doç. Dr. Murat GÜVENİR*

GİRİŞ:

İnsanlar vardır; yeteneklidir, zekidir, öğrenme isteği ile doludur. Öğrendiklerini bir temele dayayıp, yaşamları boyunca, bağlı oldukları düşüncenin savunucusu olurlar. Görüşlerine katılıp katılmayabilirsiniz; ama, yaşam boyu aynı çerçevede kalmaları, kendi içinde tutarlı olmaları, az da olsa, bir saygı duygusu uyandırabilir, sizde.

Bazı insanlar ise, bilgilerini, yararlı niteliklerini gereği gibi değerlendiremezler. Öğrendiklerini sağlam temellere oturtmadıkları için, yaşamları boyunca, değişik ve çelişen fikirleri savunurlar. Bir o yana, bir bu yana yalpalar dururlar. Bu "git-gel" in nedenleri değişiktir, kuşkusuz. Kimi zaman para hırsı, kimi zaman toplumda belli bir statüye ulaşma isteği, kimi zaman çocuklukta geçirilen ve dengesiz bir kişiliğin oluşmasına neden olan sarsıntılar, bunalımlar vb.....

İncelemeye çalışacağımız romancı ve yazar Peyami Safa, ikinci kategoriye girer. Yaşamına kabaca bir göz atıldığında, hemen farkedilen önemli bir özelliği var: Tutarsızlık. "Yüz seksen derece dönüşler, O'nun yazılarında ve fikirlerinde çok görülmüştür."¹ Bazan bir fikrin aşırı savunucusu olmuş, o görüşünü destekleyen hararetli ve iddialı yazılar yazmıştır. Bir kaç sene sonra ise, önce söylediklerinin zıddını savunduğu görülmüştür.) Siyasal görüşlerini yansıtan iki kitabı arasındaki büyük ve önemli farklılıklar da tutarsızlığının bir kanıtıdır.²

Bu görüşlerimizi küçük bir örnek ile desteklemeye çalışalım:

Peyami Safa, Mehmet Akif'in ölümünden kısa bir süre sonra şunları yazmaktadır:

* A.Ü. BYYO Öğretim Üyesi

¹ Kemal Sülker, Nâzım Hikmet'in Polemikleri, İstanbul, Ant Yayınları, 1968, s. 149.

² İleriki sayfalarda ele alınacak olan, Türk İnkılabına Bakışlar ile Doğu-Batı Sentezi kastedilmektedir.

“Namık Kemal’den ve Tevfik Fikret’den sonra, iki günden beri, Mehmet Akif de yoktur. Vatan şiirinin bu üç büyük zirvesi sıra dağları üstüne, ölümün kara bulutu indi. Bütün ölçüleri ve haysiyetiyle düşünürsek, Türk vatani, bugün şiirsizdir.”³

Ancak, şu satırlar da Peyami Safa’ya aittir:

“Halis şiir taraftarlarına sorarsanız Mehmet Akif, birkaç mısralı ve nihayet birkaç şiiri affedilmek şartıyla, manzum konuşan bir mahalle kahvesi kâtibinden birşey değildir.

“Sakallı yok mu işin? Git cehennem ol şuradan’ gibi Karagöz gazetesi fıkralarını aruz vezniyle söylemekten başka, değil şiirle, alelâde bir nesirle de alâkası olmayan sözler, Akif külliyyatını çok şişirmiştir.”⁴

I — YAŞAMI

Peyami Safa, 1899’da doğmuştur. Beyin kanaması sonucu, 1961’de ölen yazarın yaşam kavgası şanssızlıklarla başlamıştır. İki yaşında iken, babasını yitirir.⁵ Abdülhamit’le mücadele eden şairlerden biri olan babası İsmail Safa, sürgünde bulunduğu Sivas’ta ölür, ardında ailesine hiçbirşey bırakmadan. Bu nedenle, sadece ilkokul eğitimiyle yetinmek zorunda kalan Peyami Safa, küçük yaşta çalışmaya başlamıştır. On altı yaşında, Reheber-i İttihat Okulu’na müdür yardımcısı olur ve öğretmenlik yapmaya başlar.⁶ Kısa bir süre sonra ise, yaşamının sonuna kadar sürdüreceği gazetecilik mesleğine atılır.

Peyami Safa’nın azimkâr, öğrenme isteği ile dolu, zeki bir kişi olduğu kuşkusuzdur. Yusuf Ziya Ortaç, şunları yazıyor, hakkında:

“Türkiyemiz, kendi kendisini yetiştirenlerin vatanıdır. Ama, hiçkimse Peyami kadar kendi kendisini yetiştirmemiş, yetiştirmekten de fazla yaratmamıştır.”⁷

“Olmayan parasını; ekmekten, kravattan çok kitaba vermiştir. Her türlü kitaba.”⁸

³ Kemal Sülker, a.g.e., s. 149.

⁴ Kemal Sülker, a.g.e., s. 150.

⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, *Peyami Safa Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1940, s. 3.

⁶ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, Ülken Yayınları, (İkinci Bası), 1979, s. 440.

⁷ Yusuf Ziya Ortaç, *Bir Varmış, Bir Yokmuş - Portreler*, İstanbul, Akbaba Yayın-
evi, s. 198.

⁸ Ortaç, a.g.e., s. 199.

Uzun yıllar aynı dergide⁹ yazdığı Hilmi Ziya Ülken'e göre de ,kendi kendini yetiştirmiş bir düşünür olan Peyami Safa; gazetecilik ve romancılıktan fikir denemeciliğine geçişi ile, Tanzimat yazarlarını ve Ahmet Rasim'i anımsatmaktadır.¹⁰

Ağabeyi İlhami Safa ile, 1918 yılında **Yirminci Asır** adlı bir akşam gazetesi çıkarmaya başladı. Burada, "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında, ilk otuz-kırk tanesi imzasız, gazete öyküleri yazdı. Öyküler, Yakup Kadri ve Yahya Kemal tarafından beğenildi ve bu yazarlar Peyami Safa'yı, yazılarına devam etmesi için, desteklediler.¹¹

İlk romanı, **Sözde Kızlar**'ı 1919'da, ikincisi **Mahşer**'i 1920'de yazan Peyami Safa, böylece gazetecilikten sonra, romancılığa da başlamış oldu ve edebiyat çevresine girdi.

Nazım Hikmet'le olan çatışmasından sonra Peyami Safa, sola karşı açıkça cephe almıştır. Bu arada ağabeyi ile çıkardıkları **Hafta** dergisi kapanmıştır. **Kültür Haftası** adlı, yeni bir dergi çıkarmaya başlamışlardır.

Peyami Safa, II. Dünya Savaşı sonlarında, çalıştığı gazetelerin niteliğine göre ,ikide bir ağız değiştirerek, siyasal bir dengesizlik içinde bocalamıştır. Cevdet Kudret'in yorumuna göre, Atatürk'ün sağlığında, **TÜRK İNKİLABINA BAKIŞLAR**'ı yazan ve bu yapıda "Atatürkçü" görüşleri savunan Peyami Safa, O'nun ölümünden sonra, "devrim düşmanı" olarak nitelendirilebilecek bir yol tutmuştur.¹²

Peyami Safa, 1946'dan sonra, çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığını sürdürmüş, 1951 yılına kadar C.H.P.'nin hararetli bir savunucusu olmuştur. Kasım 1946'da bu partinin yayın organı olan **Ulus** gazetesinde yazmaktadır. Ancak O'nu, 1951'den sonra, D.P.'nin ileri bir sözcüsü olarak görürüz.¹³

TÜRK DÜŞÜNCESİ DERGİSİ

Peyami Safa, 1. Aralık 1953'den, 1959 sonlarına kadar, **Türk Düşüncesi** adlı bir dergi çıkarmıştır. Önemi nedeniyle dergi hakkında kısa bilgi vermek yararlı olacaktır.

⁹ **Türk Düşüncesi Dergisi**, Hilmi Ziya, bu derginin sürekli yazarları arasındadır.

¹⁰ ÜLKEN, a.g.e., s. 440.

¹¹ Yahya Kemal, Peyami Safa hakkındaki görüşlerini şöyle belirtmiştir: "İsmail Safa'nın en güzel eseri, Peyami Safa'dır"

¹² Cevdet Kudret, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**. Aktaran: Aziz Nesin, **Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı**, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1973, s. 316.

¹³ ÜLKEN, a.g.e., s. 441.

Aylık fikir ve sanat dergisi olan **Türk Düşüncesi**'nde, Peyami Safa'dan başka, hemen her sayıda yazan ünlü kalemler arasında; Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hüsrev Tökin, Mesut Cemil, Abdullah Cevdet, Reşat Ekrem Koçu, Behçet Kemal Çağlar, Elif Naci gibi ünlü isimler yer almaktadır.

Derginin sola karşı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çeşitli sayılarında marksizm aleyhinde yazılar yer almaktadır. Hatta, Mart-1959 sayısı, tümüyle marksizmin eleştirisine ayrılmıştır. Peyami Safa, derginin niteliği konusunda şunları yazmaktadır:

“Türk Düşüncesi, 19. asrın marksist veya pozitivist ilim görüşünün düşmanıdır.”¹⁴

Derginin ilk sayısında yer alan, Albert Einstein'ın **İlim ve Din** adlı yazısında, ilim ve dinin birbirine muhtaç olduğunun, bu iki kavramın ayrı düşünülmemeyeceğinin savunulması, niteliği konusunda fikir vericidir. Gene ilk sayıda, Franz Kafka'nın **DAVA**, romanının tefrikasına başlanmıştır. Romanın çevirisini, Peyami Safa'nın eşi, Nebahat Peyami Safa yapmıştır.

Dergi, 1957'den sonra, iyice dinsel bir görünüm kazanmıştır. Aynı yılın Mayıs ayı sayısında, Kur'an'ın tanıtılmasıyla, Kur'an felsefesiyle ilgili yazılar yer almaktadır.

II — EDEBİYATÇI PEYAMİ SAFA

Edebiyatçı Peyami Safa'yı iki boyutlu olarak irdelemek olasıdır.

A) Adını kullanarak yazdığı romanlar.¹⁵

Bu romanlar; işlenen konu, anlatım biçimi ve yapı yönünden, yazılıkları devirdeki diğer yapıtlardan farklıdır. Farklılıkları üç noktada toplayabiliriz:

a) İnsanların, bilinçaltını deşelemeye yönelik, ruhbilimsel bir yaklaşım.

Örneğin; **9. HARİCİYE KOĞUŞU**, Türk Romancılığında, Ruhbilimsel Roman türünün ilk örneğidir, diyebiliriz.¹⁶

¹⁴ Peyami Safa, “Davamızın Yankıları”, *Türk Düşüncesi*, Cilt: I, Sayı: 6, 1 Mayıs 1954, s. 406.

¹⁵ Başlıcaları: **9. Hariciye Koğuşu**, *Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Neralya'nın Koltuğu, Yalnızız*.

¹⁶ Yapıtta hasta bir kişinin ruhsal durumunun çözümlenmesi yapılmaktadır. Romanın kahramanı isimlidir. Bu isimli kahraman Peyami Safa'nın kendisidir.

b) Geçmişle ve Tanzimat ile başlayan batılılaşmayla hesaplaşmaya yönelen, batılılaşma özleminin olumsuz sonuçlarını yansıtma yaklaşımı.

Örneğin; **FATİH-HARBİYE**'de, yerimizin doğuda mı, batıda mı olduğunu tartışır.

c) Romanlarının kahramanları, ruhsal ve bedensel yönden marazî tiplerdir.

Peyami Safa, bu yapıtlarında çok cepheli bir sanatçı görünümündedir. Duygu ve düşünce plânlarında araştırmaya girişir. Olaya değil, tahlile önem verir.¹⁷

Bu yönü ile, romancılığımızda değerli bir yeri vardır.

B) Server Bedîî takma adı ile yazdığı, piyasa romanları olarak nitelendirilebilecek romanlar.

Bu romanlar, duygu sömürüsü yapan, kitleleri uyutucu işlevi olan, Yığın Edebiyatı türüne girer.¹⁸

Sanat endişesi ile değil de, geçimini sağlamak amacıyla yazdığı bu romanlara, kendisi de pek değer vermemiştir.

Peyami Safa'nın romanlarında, insana bakışı karamsardır. Bir başka deyişle insanı algılayışı sağlıklı değildir ,olumsuz koşullanmalar altındadır. Romanlarında hep bir felâket olacakmış beklentisi vardır. Bir bakıma toplumsal koşulların olumsuzluğundan yakınır ama, bu koşulları değiştirmek için hiçbir çabada bulunmaz.

İnsana bakışının neden karamsar olduğunu, kendisi hakkındaki şu görüşleri bir açıklama getirmektedir:

“Benim şuurum, bir facia atmosferi içinde doğdu. İki yaşındayken, babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü... Belki bütün kitaplarımda bir facia vehmi beklemek ve yaklaşan bir ayak sesinde bir tehlike sezme korkusu, böyle bir başlangıcın neticesidir.”

Peyami Safa, romanlarında kişinin dünyasına bakar. Dış dünyası, yani çevresi ile olan bağlantısını irdelemez. Kahramanları ruhsal bunalımlar içindedir. Peyami Safa bu bunalımları çözmeye çalışırken umutsuzdur. Bu umutsuzluk, “...biraz da kendi yaşamının iflaslarla dolu toplamından gelmektedir.”¹⁹

¹⁷ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1972, s. 41.

¹⁸ Örneğin; *Cumbadan Rumbaya, Karım ve Metresim, Hey Kahbe Dünya vb.*

¹⁹ MUTLUAY, a.g.e.,den Aktaran, NESİN, a.g.e., s. 316.

Gerçekten de, Peyami Safa'nın yaşamı hayli trajik geçmiştir. Çocukluğundaki sarsıntılardan sonra, yetişkinlik zamanında da sıkıntılardan, dertlerden kurtulamamıştır. Eşi; nedeni bulunamayan bir hastalıktan ötürü, uzun yıllarını yatağa bağlı olarak geçirmiş, tek çocuğu Merve, genç yaşta ölmüştür.²⁰ Küçük yaşında geçirdiği kemik hastalığı sonucu, vücudunda oluşan çarpıklıktan başka, birçok hastalığı vardı. "Altmış bir yaşına kadar nasıl yaşadığı bilinse, insan gücünün dayanıklılığına şaşılır."²¹

Siyasal eylemlerinin; inanç ve düşüncelerinin sürekli değişim içinde bulunması, toplumsal yapımızın gelişim ve değişimini iyi algılayamaması ve özel yaşamındaki zigzaglar, Peyami Safa'nın yazarlığına olan güveni, büyük ölçüde zayıflatmıştır. Bu yüzden de, Peyami Safa'nın romancı olarak, edebiyatımızdaki yeri, yeterince değerlendirilememiştir. Özetle, yaşamındaki siyasal tutarsızlık, yazınsal yaşamını tüketmiştir.

III — DÜŞÜN ADAMLIĞI YÖNÜ:

TÜRK İNKILABINA BAKIŞLAR

Peyami Safa'nın romanları dışında, en önemli yapıtlarından biri, 1938 yılında yayınlanan **TÜRK İNKILABINA BAKIŞLAR**'dır. Yazar; kitabın "başlarken" adlı bölümünde, o güne kadar —938—, inkılab hakkında doğru dürüst yapıtlar yazılmamasından yakınmaktadır.

"Yarıncı nesiller, Türk inkılabının en büyük meselesi üstünde, bugünkü fikir adamlarının on beş seneden beri, hiçbirşey düşünmemiş veya ne düşündüklerini belli etmemiş olmalarına bir manâ vermek isterken, kimbilir ne kadar ve nasıl şaşırıp kalacaklardır. Yapılanların çokluğu ve harikulâdeliği karşısında, yazılanların azlığını ve alâdeliğini mazur gösterebilecek bir inkılab hızının baş dönmesi bu kadar uzun sürmeli miydi?"²²

Hilmi Ziya Ülken'e göre; hararetli bir milliyetçilik tezi olan yapıt; milliyetçiliği salt Kemalizm açısından görür.²³ Peyami Safa, gerçek milliyetçiliğin ve medeniyetçiliğin, Kemalizmle başladığını savunur. Bu konudaki görüşlerini daha iyi açıklayabilmek için, yazdıklarını aynen aktarıyoruz:

"Türk milliyetçiliğini; geri Uzaksark milletlerinin kurtuluş savaşla-

²⁰ a.k., s. 314.

²¹ ORTAÇ, a.g.e., s. 199.

²² Peyami Safa, *Türk İnkılabına Bakışlar*, Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi, Ka-naat Kitabevi, 1938, s. 10.

²³ ÜLKEN, a.g.e., s. 441.

rıyla asla karıştırmamak şarttır. Bunun gibi Türk milliyetçiliğini; Fransız, Alman ve İtalyan milliyetçilikleri ile de karıştırmamalı ve Gökâlp gibi bir Durkheim görüşü içinde kalmamalıyız.

.....Kemalist milliyetçilik, ne Habeş, ne Çinli, ne Fransız, ne de İtalyandır. Osmanlı bile olmayı reddeden Kemalist milliyetçilik, yüzde yüz Türktür ve onu kendi kendisi olmaktan men edebilecek her düşünce, her harekete karşı, milli bir mukavemetle dimdik ayakta tutan şey de yalnız budur.”²⁴

Yapıtta Peyami Safa, inkilabdan önceki düşünce akımlarının, Türkçülüğün ve İslamcılığın başarılı olmadığını söyler. O’na göre, inkilabın herşeyi yenidir. İki yeni temel ilkesi medeniyetçilik ve milliyetçiliktir.

Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk milletinin, bugün birçok düşünce ve yöntemini benimsediği Avrupa uygarlığının ve kültürünün oluşmasında büyük emek sahibi olduğu görüşünü savunur, şöyle der:

“Ortaçağ’da, klâsik kültürün, Avrupa’da tanınmasına delâlet eden, Türklerdir. Fakat İslâm kültürü, sonradan kendisini İspanya’dan da çekilmeye mecbur eden bir uzaklaşışla içinden Avrupa medeniyetinin fışkırdığı, Akdeniz kaynağından gitgide ayrılarak, Uzak Şark tesirleri altına yatınca, onunla beraber, Türk kültürü de ileri bir Avrupa kafasından çıktığı halde, geri bir Asya kafasında karar kılmıştı.”²⁵

Türk milliyetçiliğinin hiçbir milliyetçiliğe benzemediği görüşünü kanıtlamak için, bazı karşılaştırmalar yapar. Ayrıca Peyami Safa’ya göre, Türk milliyetçiliğinin “anti-kapitalist ve anti-komünist” Avrupa milliyetçiliğinden iktisadi farklılığını da saptamak kolaydır. Çünkü Türkiye’de ne yoğun bir sermaye hareketi, ne de örgütlü bir işçi sınıfı vardır. Yani Türkiye’de bir sınıf çatışması yoktur. Çünkü Avrupa’daki ekonomik gelişme, Türkiye’de gerçekleşmediğinden, sınıflar oluşmamıştır. “Bu nedenle sosyalist görüşe yaklaşmayan Kemalizm, faşist milliyetçiliğe de yabancıdır.”²⁶

Daha sonra, ulusal hareketimizde temel saydığı tarih ve dil anlayışı üzerinde duruyor. Bu yapıtında —1938— dil arınması fikrini kuvvetle savunan Peyami Safa, “1941 yılında felsefe terimleri komisyonunda çalışırken, gazetedeki köşesinden dil arınması fikrine çatıyordu.”²⁷

²⁴ Peyami Safa, a.g.e., s. 207.

²⁵ a.k., s. 233-234.

²⁶ Peyami Safa, a.g.e., s. 212-213.

²⁷ ÜLKEN, a.g.e., s. 441.

TÜRK İNKİLÂBINA BAKIŞLAR İLE DOĞU-BATI SENTEZİ ARASINDAKİ FAKLAR

DOĞU-BATI SENTEZİ²⁸ adlı kitapta, Peyami Safa'nın görüşlerinde büyük değişiklikler olduğunu görüyoruz.

Bu yapıtta artık idealizme karşı değildir. **TÜRK İNKİLÂBINA BAKIŞLAR**'da, Bertrand Russel'dan cümleler alıp, idealizmin savunucusu Bergson'a hücum ederken, **DOĞU-BATI SENTEZİ**'nde dine ve mistisizme bağlanıyor.

İlk kitabında "Doğu" kavramına toptan hücum eder, hatta Uzak-Doğu'yu, Türkiye ile karşılaştırılmayacak şekilde küçümserken; ikinci kitabında, "Bizden İleri Memleketler" başlığı altında, sadece Japonya'yı değil, Bangkok ve Honk-Kong'u da kasteder.

TÜRK İNKİLÂBINA BAKIŞLAR'da; inkilâbın geçmişe hiçbirşey borçlu olmadığını hararetle savunan Peyami Safa, ikinci, kitapta, inkilâbın bir "tekâmül hamlesi" olduğu görüşünü savunur. İnkilâbın tüm temelleri eskiden hazırlanmıştır. Bu görüşünü; "Türkiye'de milli egemenlik, 1923'te değil, 1908 - Meşrutiyet'inde başlar" demeye kadar götürür.²⁹

TÜRK İNKİLÂBINA BAKIŞLAR'ı yazdığı sırada, Peyami Safa'nın radikal bir görüşte olduğunu söyleyen Ülken; iki kitap arasındaki bu önemli ayrılığın; kısmen O'nun sonraları daha çok dinciliğe, mistisizme bağlanmasından, kısmen de olayların gelişmesi sırasında, bu radikal görüşünün kaybolmasından kaynaklandığını söylemektedir.³⁰

Peyami Safa'nın son yıllarındaki görüşleri iyice ırkçıydı, diyebiliriz. Yazılarında sık sık "Türk ırkı" deyimini kullanıyordu. Bu yıllarda kendisini suçlayanlara verdiği yanıtta Atatürk'ün de ırkçı görüşlere sahip olduğunu iddia ediyordu."

"Beni ve benim gibi milliyetçileri ırkçılıkla tezyif edenler, hakikatte kime saldırdıklarının farkında değiller mi? Eğer iddia ettikleri gibi, bizden fazla Atatürk hayranı iseler, en az O'nun kadar ırkçı olmaları, lâzım gelmez mi?"³¹

Peyami Safa'ya göre, 1956 yıllarında, ülkemizde görülen ahlâk bozulmasının nedeni, "allah korkusunun ortadan kalkmasıdır."³²

²⁸ Kitap, Peyami Safa'nın, *Türk Düşüncesi*, dergisinde çıkan yazılarından derlenmiş ve 1963 yılında yayınlanmıştır.

²⁹ ÜLKEN, a.g.e., s. 442.

³⁰ a.k.,

³¹ Peyami Safa, 1971, a.g.e., s. 214.

³² a.k., s. 153.

Son yıllarında iyice gerici fikirler benimsemiş olduğu şeklindeki görüşümüzü şu örneklerle kanıtlayabiliriz:

“Üniversitelerimizde okutulan Arap harflerinin ve Osmanlıcanın liselerimizde de öğretilmesini istiyoruz. Buna Türk kanunları engel değildir. Akıl kanunları bunu emrediyor.”³³

D.P. iktidarının geri getirdiği; Arapça ezan, radyoda Kur’an okunması ve okullara din dersinin konulmasını savunuyor.³⁴

Türkiye’de 1959 yılında, irtica vardır demenin bir yaygara olduğunu, “irtica var” diyenlerin, komünizm propagandası yaptıklarını söylüyor.³⁵

Ayasofya’nın, yeniden cami haline getirilmesini istiyor, 1961’de. Bu konu ile ilgili olarak, **Yeni İstiklâl**’de yazdıkları; Peyami Safa’nın görüşleri ve O’nun son yıllarda bazı çevrelerce neden bu denli tutulduğu hakkında bilgi verecek nitelikte:

“Ezanın çana karşı en büyük zaferi, 500 sene evvel, kiliseden cami haline getirilen ‘hayya-lel-felâh’ sesleri yükseldiği zaman, ilahî ifadesine kavuştu. Bu sesler devam ettiği müddetçe, Hristiyanlık aleminde, İstanbul’u yeniden ele geçirmek, ancak delilerin rüyâsına girebilirdi. Çanak-kale harpleri, bu şehri fethetme teşebbüslerinin, akıldışı maceralar olduğunu gösterdi.

Fakat, Ayasofya minarelerinden ezan sesi kesilince, Ortaçağ artığı ihtiraslar kabarmaya başladı. Bu defa İstanbul’u, Çanakkale boğazından değil, Türkün tarih şuurunu çaktırmadan iğfalın lastik papuçlarıyla sessizce ve hırsızca girmek hayalleri doğdu.....

Ayasofya’nın tekrar cami haline gelmesini isteyenlerin emellerini yobazca bir hayâl sanmak da gafletin gafletidir. Fatih, yobaz değildi. Hristiyanlığa verdiği imtiyazlar bunun delilidir. Fakat Ayasofya minarelerinden yükselecek ezan sesinin bu şehirde İslâm-Türk hâkimiyetini ebedileştireceğini biliyordu.”³⁶

Son yıllarında, bu görüşleri savunan Peyami Safa’nın 1929 yılında **Resimli Ay**’da yazan, 1938’de **TÜRK İNKİLÂBINA BAKIŞLAR**’ı yayımlayan Peyami Safa ile ilgisi yoktur. “Peyami Safa’nın bu karmakarışıklığı, aslında hiçbir cephenin sözcülüğü için elverişli değildir.” Son bir kaç yılda, bazı çevrelerin, O’nu “milliyetçi -mukaddesatçı-islâmcı” görüşleri vunmuş bir yazar olarak yüceltmeleri, çeşitli yazılarını derleyip kitaplar

³³ a.k., s. 119.

³⁴ a.k., s. 29.

³⁵ a.k., s. 197.

³⁶ Peyami Safa, 1977, a.g.e., s. 204.

halinde yayınlamaları, “güçlü bir kalemi, kendi saflarına çekme isteğinden doğmaktadır.”³⁷

Ergun Göze'nin yazdıklarından, Peyami Safa'nın eşitsizlikçi, elitçi görüşlere, sahip olduğunu öğreniyoruz. Peyami Safa'ya göre; avam duygusaldır 'ah'a o'ya baygındır.' Amma, 'elit tabaka' öyle değildir. Onda fikir vardır.'Onun duygusu daha asil, daha köklü, daha sürükleyicidir.’³⁸

Böylece Peyami Safa'nın, Platon'dan bu yana, toplumdaki insanları, avam-elit ayrımına tâbi tutan, eşitsizlikçi görüşlere saplandığını görüyoruz.

Yazıyı, Çetin Altan'ın, Peyami Safa'nın ölümü üzerine, yazdığı makaleden bir alıntı ile bağlamak anlamlı olacak

“Sanatçı mizacını, hayatı boyunca, boş yere düşünür hüviyetine sokmaya uğraşmıştır.”³⁹

³⁷ MUTLUAY, a.ğ.e.'den Akt. NESİN, a.ğ.e., s. 316.

³⁸ GÖZE, a.ğ.e., s. 26.

³⁹ Akt. GÖZE, a.ğ.e., s. 79.

PEYAMİ SEFA'NIN YAZDIĞI GAZETE VE DERGİLER

Yirminci Asır (1918), Cumhuriyet (Ekim-1928-1936), Resimli Ay (Aralık-1929), Hareket (Haziran-1929), Tan (1935), Hafta (1935), Kültür Haftası (1937), Türk Dili (Ocak-1953), Tasvir-i Efkar (1944), Vakit (Nisan-1946), Ulus (Kasım-1946), Yeni Çağ (1946), Türk Düşüncesi (1953-1959), İctihad (1956-1958), Milliyet (1956-1958), Türk-lük Dergisi, Tercüman (1959), Havadis (1960), Düşünen Adam (1961), Yeni İstiklal (1961), İslâm Mecmuası (1959), Yeni Mecmua (1939), Tasvir, Resimli Gazete (1928), Yücel (Kasım-1937), Zafer (Mayıs, 1939).

ÖNEMLİ ROMANLARI

Sözde Kızlar (1923), Mahşer (1924), Şimşek (1923), Fatih-Harbiye (1931), 9. Hariciye Koşuşu (1930), Bir Tereddüdün Romanı (1938), Matmazel Noralya'nın Koltuğu (1949), Yalnızız (1951), Biz İnsanlar (1959), Canan (1961).

KAYNAKÇA :

- GÖZE Ergun, Peyami Safa Nazım Hikmet Kavgası, İstanbul, Yağmur Yayınları, 3. Bası, 1975.
- NECATİGİL Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1972.
- NESİN Aziz, Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı, İstanbul, Akbaba Yayınları, 1973.
- ORTAÇ Yusuf Ziya, Bir Varmış - Bir Yokmuş - Portreler, İstanbul, Akbaba Yay.
- SAFA Peyami, Türk İnkilâbına Bakışlar, Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi - Kanaat Kitabevi, 1938.
- SAFA Peyami, Doğu-Batı Sentezi, Derleyen: İsmail Dayı, İstanbul, Yağmur Yayınları, 1963.
- SAFA Peyami, Din İnkilâp İrtica, Derleyenler: Ergun Göze-Nevzat Köseoğlu, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1971.
- SERTEL Sabiha, Roman Gibi, İstanbul, Ant Yayınları, 1968.
- SÜLKER Kemal, Nazım Hikmet'in Polemikleri, İstanbul, Ant Yayınları, 1968.
- TARANCI Cahit Sıtkı, Peyami Safa, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, Semih Lüfi Kitabevi, 1940.
- ÜLKEN Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, Ülken Yayınları, 2. Bası, 1979.

DERGİLER

TÜRK DÜŞÜNCESİ Dergisi, Aralık-1953'den, Haziran-Temmuz-1959 Yılına Kadar Olan Sayıları.